

Kateřina Klapilová O strachu z cejchu „deviant“

Tým odborníků okolo odbornice z Národního ústavu duševního zdraví v roce 2019 spustil program Parafilik pro osoby se sexuální odchylkou.

„Když se nám podaří zabránit byť jen jedné oběti sexuálního násilí nebo zneužití tím, že pomůžeme člověku, který svou sexualitu ještě neumí zvládat, už to bude známka toho, že se náš projekt vyplatí,“ říká.

Až dvacet procent dívek a osm procent chlapců mladších osmnácti let zažilo podle mezinárodních údajů nějakou formu sexuálního zneužívání. Přestože je široká veřejnost přesvědčena o tom, že převážnou část těchto činů mají na svědomí výhradně lidé se sexuální odchylkou, například pedofilii, ve skutečnosti tomu tak není. Většina osob s takzvanou parafilní preferencí se nikdy takových deliktů nedopustí.

O vlastně přesně znamená termín parafilie?

Označujeme jím lidi, kteří mají silné sexuální preference pro neobvyklé sexuální objekty – tedy nikoli primárně pro psychicky a tělesně zralé osoby – či pro neobvyklé sexuální aktivity: například sex za použití násilí nebo sexuální praktiky bez souhlasu partnera. Takové nastavení sexuality je biologicky podmíněné, dlouhodobé a stálé a je daným člověkem preferováno, i když má k dispozici normálního partnera se zájmem o běžné sexuální aktivity s ním. Preferované sexuální scénáře se pak objevují zejména ve fantaziích, lidé mohou používat různé sexuální materiály s takovým obsahem. Ve velké většině případů je ale nikdy neuskuteč-

ní v reálu. Tyto osoby se rovněž mohou do „nehodného“ partnera zamilovat a toužit po partnerském vztahu s ním. Často si ale uvědomují, že kdyby své touhy uskutečnili, neslučovalo by se to se společenskými zvyklostmi ani s přáním případného partnera. Nebo že by mohli dokonce nějaké osobě ublížit a dopustit se trestného činu.

Můžete být konkrétní? O jaké odchylky jde?

Předně musím říct, co tam nepatří. Mezi parafilie rozhodně neřadíme homosexualitu, ta je považována za běžnou součást lidské sexuality, nikoli za patologii. Mezi nejčastější parafilie k osobě patří zejména pedofilie, tedy zaměření na osoby v předpubertálním věku. Potom je to například hebefilie, tedy náklonnost k dívkám na začátku jejich dospívání. Náklonnost k chlapcům v tomto věku se zase nazývá efebofilie. Pak ještě existují parafilie zaměřené na neobvyklou sexuální aktivitu, ty bývají v populaci častější. Mohou zahrnovat i nějakou formu nesouhlasu ze strany sexuálního objektu či přímo násilí při sexu – jde například o sexuální sadismus, patologickou sexuální agresi nebo exhibicionismus.

Někdy ovšem s „neobvyklými sexuálními aktivitami“ dotčené osoby souhlasí, je to tak?

Ano, narážíte asi hlavně na sadomasochistické praktiky – ty mohou být a ve většině případů jsou zcela konsenzuální, tedy probíhají pouze po domluvě s partnerem, který je může rovněž považovat za eroticky uspokojující. V takových případech nejde o společensky nebezpečné sexuální aktivity – jsou-li oba partneři zkušení a nějakou nešťastnou náhodou se nezraní. Partneři dokonce sepisují něco jako smlouvy o tom, co je dotyčný ještě ochoten akceptovat. To je praktické zejména kvůli tomu, že při některých úkonech se nemůže dotyčná osoba hýbat ani mluvit. V současnosti běžně fungují BDSM komunity, existuje spousta takto zaměřených webů. Dokonce si troufám říct, že BDSM je v poslední době poměrně populární, vydávají se tematické romány a natáčejí filmy – například známý snímek *Padesát odstínů šedi*. Prodávají se také různé erotické pomůcky tohoto druhu.

Uvádíte, že člověk se s parafilii narodí. Ví se přesně, proč vzniká?

To ještě není zcela objasněné. Každopádně platí, že takový člověk má vrozenou dispozici, která nastaví jeho sexualitu. A například pod vlivem nějakých traumatizujících životních událostí se může stát, že se tato dispozice aktivuje. Ale není to obecné pravidlo, často se žádné traumatické události nedopátráme, a přesto se u takového člověka parafilie objeví.

Jak jsou různé sexuální odchylky v populaci rozšířeny?

To se velmi těžce stanovuje. Naše znalost je obvykle založena zejména na tom, že do ordinací přicházejí lidé s parafilii, kteří svou sexualitu nezvládli a dopustili se třeba kriminálního deliktu. Tito lidé jsou pak zařazeni do speciálních programů, soudní a zdravotní systém se je kvůli jejich společenské nebezpečnosti snaží zvládat. Nevíme ovšem o osobách, jež mají odlišné sexuální preference, ale nic nespáchaly. A takových je, zdá se, výrazná většina.

„Přenastavit sexualitu, která je dána, skutečně nelze. Ale je možné takového člověka naučit svůj problém zvládat.“

V roce 2017 jsme na toto téma dělali v České republice poměrně rozsáhlý a reprezentativní průzkum. Zjistili jsme, že k nějakému typu parafilie se přihlásilo až třicet procent lidí.

Skutečně tolik?

Na první pohled je to opravdu neuvěřitelné číslo, ale když se z toho vyberou jen ty odchylky, které mohou být potenciálně nebezpečné, jsou ta procenta mnohem nižší. Například pedofilie se mezi nimi vyskytuje v 0,6 procenta, v případě hebefilie a efebofilie to jsou 3,1 procenta. Někjaká forma znehybnění sexuálního protějšku bez jeho souhlasu přitahuje 5,1 procenta mužů. U sexuálního sadismu jsme zjistili údaj 1,9 procenta. Pokud se procenta převedou na počty obyvatel, dostáváme se na hodnoty desítky až stovky tisíc lidí,

což rozhodně není málo. Znovu ale opakuji, že většina z nich se nikdy nedopustila žádného kriminálního jednání. Současně však platí, že odbornou péči v souvislosti se svou sexualitou vyhledalo jen minimum z nich. U mužů, kteří se přihlásili k pedofilní preferenci, to například byla jen tři procenta, u dalších parafilii to bylo mezi pěti a patnácti procenty.

Proč tito lidé nevyhledávají odbornou pomoc?

Má to více důvodů. Tím hlavním je stigmatizace ve společnosti, automatické směřování jejich sexuální preference s delikventním chováním. Tedy domněnka, že například každý pedofil automaticky zneužívá malé děti. Tak to samozřejmě není. Většina těchto lidí nikdy žádné dítě nezneužije. Valnou část sexuálních deliktů na dětech nespáchají pedofilové, ale lidé, kteří je zneužijí z jiných důvodů – například tak činí pod vlivem omamné látky nebo jsou dlouhodobě sexuálně frustrováni a dítě použijí jako bezbranný náhradní objekt. Případně mají nějakou jinou psychickou poruchu, která jim nedovolí rozpoznat nevhodnost tohoto chování. Zahraniční statistiky uvádějí, že jen třicet až padesát procent pachatelů různých sexuálních deliktů jsou parafilici. Podle českého Kriminálního ústavu to je dokonce ještě méně.

Jak se se svým údělem parafilici vyrovnávají?

Víme, že i když se člověk s parafilní preferencí nedopustí sexuálního deliktu, může mu vyrovnávání se se svou sexualitou působit značné potíže v jeho psychickém zdraví. Mezi parafiliky je obrovský výskyt deprese – až u poloviny z nich –, objevují se často sebevražedné myšlenky. Trpí sociální izolací, jsou osamělí. O sexualitě se obecně těžce mluví a ještě těžší je to pro tyto lidi. Mnohdy se musejí smířovat s tím, že si nikdy nebudou moci najít životního partnera podle své preference. Nebo si ho najdou, ale nejsou schopni ve vztahu fungovat. Tito lidé pak

mnohdy nevědí, na koho se obrátit, jestli jít k psychiatrovi, psychologovi, nebo sexuologovi. Obávají se, že jim lékař stanoví diagnózu „deviant“ a ještě je někam nahlásí. Že se objeví na nějakém seznamu a pak je budou šikanovat v práci i sousedé doma. Bojí se vyjít z anonymity. A tak se snaží se svou sexualitou vyrovnávat sami, ale často jim to působí značné potíže.

Jak chcete těmto lidem pomoci?

Nepochybně je zapotřebí zvyšovat povědomí o nich ve společnosti a snižovat jejich stigmatizaci. A to i ze strany odborníků, kteří se víceméně setkávají jen se sexuálními delikventy a jsou trochu poznamenáni svou praxí. Program Parafilik v Národním ústavu duševního zdraví má podtitulek „Nemůžete za své pocity, můžete za své činy“. Od začátku tohoto roku funguje anonymní internetová poradna na webových stránkách Parafilik.cz/poradna, kde mohou své dotazy vložit jak osoby, které mají problémy se svými sexuálními preferencemi či chováním, tak osoby jim blízké, jež se chtějí o této problematice něco dozvědět nebo se s ní co nejlépe vyrovnat. Na našem webu najdete také řadu informací o parafilii a problematice sexualitě. Zajímavostí je, že internetové stránky a poradnu jsme spouštěli u příležitosti premiéry dokumentu *V síti* režisérů Barbory Chalupové a Víta Klusáka zaměřujícího se na problematiku sexuálního chování směrem k nezletilým osobám na internetu, tedy jak to oni nazývají „internetové predátory“ – s tím termínem se neztotožňujeme, ale je nadmíru chytlavý. S týmem dokumentu dlouhodobě spolupracujeme, je to určitě důležitý počín, neboť jednak přibližuje neuvěřitelně rozšířený a problematický fenomén a jednak odhalil mezery v českém systému prevence. Rozhodli jsme se proto otevřít poradnu a veškeré služby projektu Parafilik i pro osoby, které se dopouštějí problematického chování na internetu, i když většina z nich nemusí trpět poruchou sexuální preference.

KATEŘINA KLAPILOVÁ

• Vystudovala biologii a lékařskou psychologii a psychopatologii na Univerzitě Karlově.

Byla na zahraničních stážích v Německu a Velké Británii. Je držitelkou mezinárodního certifikátu z psychosexuologie (EPCS).

Více než patnáct let se zabývá výzkumem lidské sexuality a partnerských vztahů.

Založila a je vedoucí Laboratoře evoluční sexuologie a psychopatologie v Národním ústavu duševního zdraví.

Vyučuje rovněž na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy.

Mohou se se svým problémem někam obrátit pro radu či pro pomoc?

Ano, funguje anonymní bezplatná poradenská a terapeutická pomoc, a to v podobě individuální, skupinové nebo párové terapie speciálně zaměřené na osoby s problematickými sexuálními preferencemi a problematickým sexuálním chováním, ale také pro jejich blízké. Kdo se domnívá, že by pro něj byl program vhodný, může nás kontaktovat buď prostřednictvím poradny, nebo e-mailové adresy parafilik@nudz.cz. Smyslem je pomoci těmto osobám lépe čelit psychologickým a sociálním problémům spojeným se sexuálním nastavením a posilovat jejich schopnost zvládat své sexuální potřeby tak, aby se nedopustili něčeho nevhodného. V záloze budeme mít rovněž on-line a telefonní poradenství pro různá období krize, chceme, aby projekt fungoval za všech okolností.

Inspirujete se v zahraničí?

Podobné programy fungují například ve Velké Británii (StopSO, Stop It Now, The Lucy Faithfull Foundation), Kanadě (SBC Ottawa), Švédsku (PrevenTell) nebo Německu (Kein Täter werden). Se všemi důležitými organizacemi jsme ve spojení a naši terapeuti podstoupili specializované výcviky od německých a anglických kolegů. V českém prostředí totiž neexistuje adekvátní profesní příprava pro terapeutickou práci s touto skupinou. Právě s experty z německého projektu Kein Täter werden jsme nyní hodně v kontaktu. Tamní program, který je zaměřen přímo na osoby s pedofilií a pedofilními preferencemi, pomohl už více než tisícovce lidí. Podařilo se jim je oslovit velmi emotivním spotem ve veřejnoprávní televizi. Muž v něm vstupuje do tramvaje, spatří dítě a rozbuší se mu srdce. K tomu je připojeno motto: „Zajímají vás děti více, než by vám bylo milé? Existuje pomoc.“ Za jediný měsíc se do terapeutické péče anonymně přihlásily stovky osob s pedofilní a hebefilní preferencí. Nabídka pomoci jim usnadnila vystoupení z „temné zóny“

a zapojení se do intenzivního dlouhodobého terapeutického programu. Ukazuje se, že právě toto je efektivní cesta, jak předcházet zbytečným sexuálním deliktům, tedy dříve, než se stanou a způsobí nenapravitelné škody obětem. O podobnou formu oslovení se ve spolupráci s týmem z pražské FAMU pokusíme brzy také v českém prostředí.

Jaké jsou další přínosy německého programu?

Prokázal například zvýšení psychické pohody parafiliků, zlepšilo se jejich sociální fungování a zvýšily se rovněž jejich ovládací schopnosti i pochopení pocitů potenciálních obětí. To je velmi důležité: aby tito lidé pochopili, že kdyby někomu něco udělali, je to špatně. Dřívější přístup zaměřený spíše na strašení veřejnosti a zákazy a v některých státech vytváření veřejných registrů sexuálních delikventů se z preventivního hlediska ukázal jako kontraproduktivní.

Tyto osoby tedy nelze vyléčit, ale lze jim pomoci. Jak konkrétně?

Přenastavit sexualitu, která je dána, skutečně nelze. Ale je možné takového člověka naučit svůj problém zvládat. Vyrovnávat se s ním v mezích zákona. Pomoci mu začlenit se do společnosti. Případně ho naučit žít v partnerském vztahu, pokud je to pro něho alespoň trochu možné. Už jen to, že se na nás bude moci obrátit, někomu se svěřit, má ohromný preventivní význam. Atmosféra strachu nepomáhá k tomu, aby se dotyčný ovládal, spíše ho dále potápí.

Co by parafilik měl dělat, aby se nedopustil trestného činu?

Například se vyhýbat rizikovým momentům.

Jakým třeba?

Je to případ od případu, u každé parafilie trochu jinak. Je například vhodné vyhýbat se situacím, kdy osoba s pedofií je sama s dítětem. Respektive s dítětem, které se jí líbí. Ale znovu zdůrazňuji – není to tak, že se takový parafilik hned vrhá na každé dítě. Ani není pravda, že chce dítěti ublížit nebo s ním mít sexuální kon-

takt. Totéž platí například u lidí, které vzrušuje násilí na ženách. Měli by se vyhýbat tomu, aby byli s atraktivní ženou sami. Primárně je ovšem nesmírně důležité si nejprve uvědomit, že nějakou parafilní odchylkou skutečně trpí. A vyhledat pomoc.

Máte stanoveny nějaké cíle, aby program byl z vašeho pohledu úspěšný?

Nemám ráda argumentaci sexuální delikvencí. Ale když se nám podaří zabránit byt' jen jedné sexuální oběti tím, že pomůžeme člověku, který svou sexualitu ještě neumí zvládat, už to bude známka toho, že se náš projekt vyplatí. Uvědomme si, že dopady na oběť po takovém trestném činu jsou nesmírně kruté a často ji provázejí celý život. Takový skutek má navíc ohromný ekonomický dopad. Zdravotní péče pro oběť, práce policie, justice, vězeňství – to všechno představuje enormní finanční náklady pro celou společnost.

Proč jste se vlastně rozhodli spustit tento projekt?

V Národním ústavu duševního zdraví jsem vedoucí sexuologické laboratoře a výzkumem parafilí se dlouhodobě zabýváme. Když jsme v rámci jednoho výzkumu pracovali s pacienty, kteří už spáchali nějaký sexuální trestný čin, začali se nám hlásit další lidé s parafilí. Takoví, kteří u odborníka nikdy nebyli – i proto, že se nikdy ničeho nedopustili. Dokonce postupem času začali v našich výzkumech převažovat. Jelikož k nám mohli přijít anonymně, často jsme byli první, komu se svěřili. Vlastně ani pořádně nevěděli, kam se svým problémem mají jít. Ukázalo se, že pro ně není běžně dostupná adekvátní pomoc, protože současný systém je nastaven především na pomoc sexuálním delikventům. Náš projekt je v Česku unikátní tím, že se zaměřuje na pomoc ještě předtím, než dojde k sexuálnímu deliktu. Musíme si uvědomit, že parafilik má velmi těžký osud, život mu rozdal hodně špatné karty. Ten, kdo se s tím nakonec dokáže vyrovnat, zaslouží uznání. ■

*„Přístup zaměřený na strašení veřejnosti a vytváření veřejných registrů sexuálních delikventů je z preventivního hlediska kontra-
produktivní.“*

